

شناسایی ۶۰۰۰ بنگاه مشکل‌دار و نیمه‌فعال

دولت سیزدهم از بدو آغاز فعالیت خود در راستای حمایت از بنگاه‌های اقتصادی با رویکرد حفظ اشتغال موجود گام برداشته و بر اساس گزارش معاونت اشتغال وزارت کار، در راستای رفع موانع تولید ۶ هزار بنگاه مشکل‌دار و نیمه‌فعال، ۲۷۶ بنگاه با ظرفیت ایجاد اشتغال بالا و تأیید ۲۴۱ بنگاه قابل حمایت، شناسایی شدند. پیش از این معاونت روابط کار و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی از شناسایی ۹۶۵ بنگاه مشکل‌دار با ۱۱۲ هزار و ۶۶۱ کارگر شاغل در آنها از زمان استعقرار دولت سیزدهم تا پایان مهرماه خبر داده بود. بر اساس گزارش‌ها، سال گذشته هزار و ۷۴۲ بنگاه اقتصادی دارای مشکل در کشور وجود داشت که وزارت کار در راستای حفظ اشتغال آنها اقدام کرد و تعداد بنگاه‌های مشکل‌دار را به هزار و ۷۰۷ بنگاه کاهش داد. این بنگاه‌ها عمدتاً با مشکل اختلاف میان کارگر و کارفرما روبه‌رو بودند که مجموعه اقدامات صورت گرفته به کاهش ۸.۶ درصدی بنگاه‌های مشکل‌دار در شش ماهه دوم سال ۱۴۰۰ منجر شد. همچنین تعداد کارگاه‌های دارای مشکل‌دار از هزار و ۴۴ کارگاه به ۹۵۲ کارگاه رسید و با کمک سایر ارکان دولت اشتغال در آنها حفظ شد؛ به نحوی که به گفته معاون روابط کار و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در مدت یاد شده تعداد کارگران دارای اختلاف و مشکل از ۱۲۷ هزار نفر به ۱۱۵ هزار نفر رسید و مشکل ۱۲ هزار نفر از کارگران این بنگاه‌ها حل شد.

استارت‌آپ‌ها

و حرکت به سوی دانش‌بنیان شدن

معاون وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی و رییس سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای گفت: «استارت‌آپ‌ها حلقه اولیه رفتن به سوی دانش‌بنیان شدن هستند که باید در سطح ملی آنها را توسعه دهیم و در گام دوم نیاز به آموزش مهارت‌های دانش‌بنیان است که از طریق آن اشتغال ایجاد می‌شود.» غلامحسین حسینی‌نیا در نشست صمیمانه با استارت‌آپ‌ها و واحدهای فناور گلستان که با مسابقه مهارتی ارائه ایده همراه بود، اظهار داشت: «تا سه سال آینده حدود ۷۱ میلیون شغل موجود جهان به دلیل نداشتن کارکرد از بین خواهد رفت و ۷۸ میلیون شغل متکی به علوم دانش‌بنیان ایجاد خواهد شد که این اختلاف ۷ میلیونی زمینه خوبی برای اشتغال همراه با علم و فناوری است.»

رییس سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای گفت: «در گام دوم نیاز است تا مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای وارد میدان عملیاتی شوند و یک حلقه متصل و زنجیره‌وار بین دانش‌بنیان، فنی و حرفه‌ای و ارتباط آنها با صنعت باید ایجاد و برقرار شود.» حسینی‌نیا افزود: «نقشه توسعه کشور بر سه مفهوم استارت‌آپ‌ها، فعالیت‌های فنی و حرفه‌ای و نیز فعالیت‌های بخش صنعت پایه‌گذاری و نهادینه شده که در این مسیر سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای اقدام به برگزاری دوره‌های مهارت‌آموزی کرده است. این در حالی است که باید فرهنگ مهارت‌آموزی در جامعه نهادینه شود.»

آتیه‌نو مهمترین دلایل کاهش نرخ جمعیت در ایران را بررسی می کند

مصائب افت وخیز شتابان جمعیت

گزارش

کاهش شتابان نرخ جمعیت در ایران، امروز به عنوان یک چالش بزرگ جمعیتی شناخته می‌شود که پیامد قطعی آن سالمندی جمعیت در سال‌های آتی و مشکلات متعدد اجتماعی و اقتصادی است. ایران که با نرخ رشد ۳٫۹۱ درصدی جمعیت در سال ۱۳۶۵، یکی از سریع‌ترین نرخ‌های رشد در جهان را تجربه کرده بود، به یکباره و طی سه دهه گذشته به نرخ رشد ۱٫۲۴ درصدی جمعیت رسید که این کاهش سریع و ناگهانی هم به نوبه خود یک رکورد جمعیتی است. در این شماره به برخی از مهمترین دلایل تغییرات ناگهانی نرخ رشد جمعیت به‌ویژه کاهش چشمگیر آن در سه دهه گذشته می‌پردازیم.

سال ۱۳۹۵ حدود ۸۰ میلیون نفر بود. به عبارتی در ۶۰ سال گذشته جمعیت ایران ۴/۲ برابر شد؛ اما نکته مهم در افزایش جمعیت این دوره تغییرات در رشد طبیعی جمعیت است؛ زیرا نمودارهای رشد جمعیت نشان می‌دهد در ۴۰ سال گذشته رشد جمعیت با افت وخیزهای فراوانی مواجه بوده است. موضوع نرخ رشد جمعیت و تغییرات ناگهانی آن، یکی از مسائل اصلی جمعیت‌شناسی نه‌تنها در ایران بلکه در تمام دنیا بوده و هست که علاوه بر جمعیت‌شناسان، طیف وسیعی از سایر اندیشمندان علوم انسانی مانند جامعه‌شناسان

عوامل غیرمستقیم

سیاست کنترل جمعیت

سیاست تنظیم خانواده در ایران در دو مقطع به صورت جدی دنبال شد. نخستین برنامه تنظیم خانواده در سال ۱۳۳۷ طراحی و حدود یک دهه بعد از سال ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۵ به اجرا درآمد. با وقوع انقلاب و پس از آن جنگ تحمیلی، این برنامه تقریباً به طور کامل متوقف شد. برنامه حنجالی تنظیم خانواده در ایران، اما پس از انفجار جمعیتی در دهه ۶۰ طراحی و اجرا شد که همه آن را با شعار «فرزند کمتر، زندگی بهتر» می‌شناسند.

مستولان وقت با این استدلال که رشد شتابان جمعیت، نیازهای روزافزونی را در زمینه‌های بهداشت و درمان، آموزش، اشتغال، خدمات عمومی و ... ایجاد می‌کند، سیاست‌های کنترل جمعیت را به جدیت دنبال کردند. نتیجه این امر در کنار بسیاری متغیرهای دیگر، کاهش انفجاری نرخ باروری در طول حدود سه دهه بود، اما در اواخر دهه ۱۳۸۰ و در پی نگرانی‌های گسترده در زمینه کاهش نرخ رشد جمعیت و سالمندی کشور، غلط‌بودن این امر آشکار و این سیاست به طور قطعی کنار گذاشته شد. برای سنجش اثرگذاری برنامه‌های جدید حمایت از افزایش جمعیت باید قدری چشم‌انتظار ماند؛ هرچند بدون تردید سیاست تنظیم خانواده اواخر دهه ۶۰، اثر قطعی خود را بر ساختار جمعیتی ایران گذاشته است.

افزایش سطح تحصیلات و اشتغال زنان

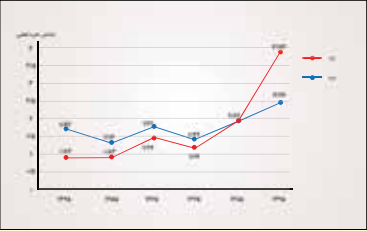
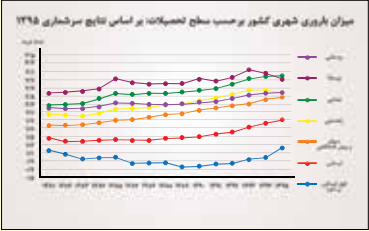
به طور کلی، سال‌های پس از جنگ، دوره تغییرات گسترده اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در تاریخ ایران معاصر است. یکی از این تغییرات مهم، حضور زنان در عرصه‌های اجتماعی و اقتصادی به‌ویژه تحصیلات و بازار کار است. تقریباً تمامی پژوهش‌ها نشان‌دهنده تأثیر تحصیلات و اشتغال زنان بر نرخ باروری و مولید است؛ تاجایی که می‌توان از این امر به عنوان یک «قانون اجتماعی» نام برد.

چنانچه نمودار یک نشان می‌دهد، با افزایش سطح تحصیلات زنان، میزان باروری در آنها کاهش می‌یابد. این امر به دو صورت مستقیم و غیرمستقیم بر باروری اثر می‌گذارد: به صورت مستقیم تحصیلات بر نگرش زنان نسبت به فرزندآوری تأثیر می‌گذارد و به صورت غیرمستقیم تحصیلات باعث افزایش سن ازدواج و

کاهش دوره‌ای می‌شود که زنان در آن دوره می‌توانند صاحب‌فرزند شوند. الگوی باروری در ایران نشان می‌دهد زنان بی‌سواد و کم‌سواد زودتر وارد دوران بارداری شده و دیرتر از این دوره خارج می‌شوند. در مقابل هرچه زنان از تحصیلات بالاتری برخوردارند دیرتر وارد دوران بارداری می‌شوند. اسماعیل چراغی، جمعیت‌شناس در گفت‌وگو با آتیه‌نو می‌گوید: «مروزه هویت جدیدی به نام تمایل به اشتغال و تحصیلات در جوامع زنان مطرح شده که با عناصر مادری و همسری تضاد پیدا کرده و وقتی هویت جدیدی شکل گیرد و به عنوان هنجار در جامعه پذیرفته شود، موجب کم‌رنگ شدن و بعضاً از بین رفتن و بی‌ارزش شدن هویت‌های گذشته می‌شوند. در واقع می‌توان گفت متأسفانه مادر شدن، همسر داری و خانه‌داری یک ناهنجاری تلقی می‌شود.» وی با بیان اینکه در جامعه امروز افزایش سطح تحصیلات به عنوان یک منزلت اجتماعی مطرح شده و سایر نقش‌ها را تحت تأثیر قرار داده است، عنوان می‌کند: «بخشی از خانم‌هایی که شاغل هستند، کارشان را مزاحم فرزندآوری دانسته و عده‌ای از کسانی هم که دنبال تحصیلات هستند آن را مقدم بر فرزندآوری می‌دانند.» به گفته این جمعیت‌شناس در حال حاضر دو عنصر از عناصر هویتی زن با یکدیگر تضاد و تداخل پیدا کرده است. هر کدام از عناصر در جامعه از ارزشمندی و جایگاه بالاتری برخوردار باشد، برای فردمقدم می‌شود و دیگری از جریان دور زندگی خارج شده و متأسفانه این فرایند در مورد ارجحیت اشتغال نسبت به فرزندآوری و ازدواج در جامعه امروز مطرح شده است.

افزایش سن ازدواج و تجرد قطعی

از تغییرات مهم اجتماعی و جمعیتی دیگر طی تقریباً سه

عوامل مستقیم

کاهش نرخ باروری

باروری به عنوان مهمترین شاخص تأثیرگذار بر رشد جمعیت مطرح می‌شود. اگرچه شاخص‌های مختلفی برای مطالعه در مورد باروری وجود دارد، اما میزان باروری کل (شمار فرزندان که یک زن در طول دوران بارداری خود با توجه به سن باروری از ۱۵ تا ۴۹ سال بدون به شمار آوردن تعداد مرگ‌ومیرها به دنیا می‌آورد) یکی از گویاترین شاخص‌های باروری است. آمارها نشان می‌دهد نرخ باروری از حدود ۶٫۵ فرزند در دهه ۱۳۶۰ به حدود دو فرزند در سال ۱۳۹۵ رسیده که این کاهش شتابان به نوع خود در تاریخ کشور بی‌سابقه است؛ از این رو کاهش نرخ باروری مهمترین عامل قطعی کاهش نرخ رشد جمعیت در کشور محسوب می‌شود.

مرگ‌ومیر

مرگ‌ومیر نیز از دیگر عواملی است که به صورت مستقیم بر نمودار رشد جمعیت تأثیر دارد و باعث ایجاد تغییر در حجم، توزیع و ترکیب سنی جمعیت می‌شود. در حالی که کاهش نرخ باروری منجر به کاهش نرخ رشد جمعیت شده، اما بهبود امکانات و خدمات بهداشتی و درمانی طی چند دهه گذشته، از یک سو باعث افزایش امید به زندگی در بین سالمندان شده و از سوی دیگر میزان مرگ‌ومیر در بین نوزادان زیر پنج سال و مادران را کاهش داده است. در میانه دهه ۱۳۵۰، امید به زندگی در ایران حدود ۵۵ سال بود که این رقم در اواخر دهه ۹۰ به ۷۵ سال برای مردان و ۷۹ سال برای زنان رسید که نشان‌دهنده افزایش بیش از ۲۰ ساله امید به زندگی در ایران پس از انقلاب است. همین‌طور میزان مرگ‌ومیر کودکان زیر پنج سال در دو دهه گذشته از ۵۶ مورد به ۱۵ مورد در هر ۱۰ هزار نفر رسیده است.

مهاجرت

مهاجرت به عنوان یکی از عواملی که در کاهش جمعیت تأثیر دارد دارای ابعاد مختلفی است؛ از جمله آنکه مهاجرت ممکن است در داخل کشور و یا کشورهای دیگر باشد که در بسیاری از کشورها خالص مهاجرت اهمیت چندانی نداشته و در پیش‌بینی‌های جمعیتی نادیده گرفته می‌شود، اما باید بدانیم مهاجرت آثار فراوانی بر توزیع سنی و جنسی جمعیت دارد که به دلیل اختلاف در ساختمان سنی و جنسی مهاجران است. همچنین مهاجران می‌توانند خصوصیات متفاوتی در و مختلفی از نظر باروری و مرگ‌ومیر داشته باشند که این امر خود می‌تواند بر تعداد جمعیت اثرگذار باشد. آمارهای داخلی نشان می‌دهد سالانه حدود ۶۰ هزار نفر از ایران مهاجرت می‌کنند که سازمان ملل آن را ۱۵۰ تا ۱۸۰ هزار نفر برآورد کرده و حدود ۷۰ تا ۸۰ درصد آن‌ها را افراد نخبه و تحصیلکرده تشکیل می‌دهد.

دلایل متعددی داشته باشد؛ از جمله اینکه هزینه‌های زندگی به‌ویژه مسکن، آموزش، تغذیه، خدمات و ... در شهرها بالاتر است. همین‌طور روستاییان نیاز بیشتری به نیروی کار خانوادگی دارند. فرزندآوری راه‌حلی تقریباً پایدار برای تأمین نیروی کار مورد نیاز خانواده است. در واقع در شهرها فرد (پدر یا مادر) واحد اقتصادی است، اما در روستا کل خانواده واحد اقتصادی محسوب می‌شود. با پیشرفت‌های حوزه مهندسی کشاورزی و کاهش نیاز به نیروی کار در بخش دهقانی، کوچ از روستاها به شهرها به یکی از مهمترین پدیده‌های قرن بیستم در کل جهان تبدیل شد. در ایران نیز نتایج منتشر شده از سرشماری نفوس و مسکن نشان می‌دهد سهم شهرنشینان از کل جمعیت کشور از حدود ۳۱ درصد در سال ۱۳۳۵ به ۷۴ درصد در سال ۱۳۹۵، رسیده و انتظار می‌رود شهرنشینانی در ایران همچنان به سیر صعودی خود ادامه دهد و در سال ۱۴۳۰ به حدود ۸۵ درصد برسد. داده‌های مرکز آمار ایران نشان می‌دهد که میزان باروری کل ایران در سال ۱۳۹۵ برای نقاط شهری کمتر از سطح جانشینی و برابر با ۱٫۸۶ و در نقاط روستایی بالاتر از سطح جانشینی و برابر با ۲٫۴۸ برآورد شد که این موضوع نشان می‌دهد میزان باروری و مولید در شهرها کمتر از روستاهاست.

چندوجهی بودن پدیده‌های اجتماعی

متغیرهای اجتماعی و جمعیتی پدیده‌های چندوجهی و پیچیده‌اند که بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند و تأثیر می‌پذیرند. تعیین فهرستی دقیق از عواملی که پدیده‌ای مانند کاهش نرخ رشد جمعیت را موجب می‌شوند بسیار دشوار و بعضاً غیرممکن است اما به مدد پژوهش‌های متعدد جمعیت‌شناختی و جامعه‌شناختی ما اکنون به برخی از عوامل مهم و اثرگذار بر این پدیده دست یافته‌ایم. هرچند می‌توان مواردی مانند تغییر نگرش‌ها و ارزش‌ها، بیسکاری، تورم، انتظارات جوانان و خانواده‌ها، جهانی شدن ارزش‌های غربی، بالا رفتن توقعات و ... را به این لیست افزود. در نهایت باید عنوان کرد که هر گونه سیاستگذاری در این زمینه باید با در نظر گرفتن پویایی جامعه، چندوجهی بودن پدیده‌های اجتماعی و تجربیات موفق و ناموفق سایر کشورها صورت گیرد.